

TÍCH HỢP GIÁO DỤC GIÁ TRỊ SỐNG TRONG GIẢNG DẠY PHẦN CÔNG DÂN VỚI ĐẠO ĐỨC (GIÁO DỤC CÔNG DÂN 10)

Phan Thị Thành

Trường Đại học Quy Nhơn
Email: phanthithanh@qnu.edu.vn

Article History

Received: 12/02/2020

Accepted: 15/3/2020

Published: 05/5/2020

Keywords

citizens education, Citizens with ethics, living value education, integration.

ABSTRACT

The living value is formed by the experience process and awareness of each individual, especially through the educational process. The subject of Citizen education at high school plays an important role in contributing to form a comprehensive personality, orienting students' values of life. Within the scope of the article, we propose to integrate living value education in teaching module of Citizens with ethics in Citizen education grade 10. To implement as proposed, teachers need to apply creatively positive teaching methods to promote learners' positive, proactive and creative learning in acquiring knowledge, development of necessary skills, competencies and the formation of ideals, dreams, and choices about a beautiful, meaningful life through lectures.

1. Mở đầu

Giá trị sống của mỗi cá nhân trong xã hội không thể tự nhiên được hình thành, cũng không phải là đặc tính di truyền hay được mã hóa trong một loại gen đặc thù nào. Giá trị sống được hình thành nhờ quá trình trải nghiệm và nhận thức của mỗi cá nhân về quan niệm cái thiện, cái ác, những quy tắc, những chuẩn mực trong quan hệ xã hội... qua đó, điều chỉnh sự lựa chọn và hành vi của mỗi người. Giáo dục giá trị sống được nhiều tác giả quan tâm nghiên cứu, bàn về các giá trị sống và ý nghĩa của nó, tác giả Diane Tillman (2012) với công trình *Những giá trị sống cho tuổi trẻ* gồm 12 bài học giá trị về các chủ đề: Hòa bình, Tôn trọng, Yêu thương, Khoan dung, Trung thực, Khiêm tốn, Hợp tác, Hạnh phúc, Trách nhiệm, Giản dị, Tự do và Đoàn kết. Thông qua tác phẩm, tác giả muốn khẳng định: Con người có thể sống hạnh phúc và gạt hái nhiều thành công trong cuộc sống bằng cách sử dụng các giá trị nội tại của chính mình làm cơ sở, nâng cao và phát huy các giá trị này để khẳng định một thông điệp: hãy sống quan tâm, chia sẻ niềm tin và sự cộng tác cao.

Các công trình: *Phương pháp giáo dục giá trị sống, kỹ năng sống giúp bạn gạt hái thành công* (Nguyễn Công Khanh, 2019), *Hoạt động giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho học sinh (HS) trung học* (Nguyễn Thị Mỹ Lộc và cộng sự, 2012), *Giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho HS trung học phổ thông (THPT) (Tài liệu dùng cho giáo viên (GV) THPT)* (Nguyễn Thị Mỹ Lộc và cộng sự, 2010), *Giáo dục giá trị sống, kỹ năng sống cho HS phổ thông* (Lục Thị Nga - Vũ Thúy Hạnh, 2011), *Một số biện pháp giáo dục giá trị sống cho HS phổ thông hiện nay* (Nguyễn Thị Thêm, 2013), *Thực trạng giáo dục giá trị sống cho HS trung học cơ sở thành phố Vũng Tàu, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu* (Nguyễn Thị Sông Thương, 2019)... đã đưa ra những quan niệm về giá trị sống, phương pháp, hình thức giáo dục giá trị sống và giáo dục giá trị sống cho HS nói chung và HS THPT nói riêng.

Môn Giáo dục công dân (GDCCD) ở trường phổ thông có vai trò quan trọng trong việc thực hiện mục tiêu giáo dục, góp phần hình thành nhân cách toàn diện, định hướng giá trị sống cho HS. Trong bài viết này, tác giả đề xuất việc tích hợp giáo dục giá trị sống trong giảng dạy nội dung Công dân với đạo đức (GDCCD 10).

2. Kết quả nghiên cứu

2.1. Khái niệm giá trị sống và những giá trị sống sử dụng tích hợp trong giảng dạy phần Công dân với đạo đức (Giáo dục công dân 10)

2.1.1. Khái niệm giá trị sống

Trong Đạo đức học, quan niệm giá trị gắn liền với những khái niệm cơ bản: cái thiện, cái ác, công bằng, bình đẳng, bác ái, lương tâm... Khái niệm giá trị thuộc phạm vi đời sống đạo đức của con người, các quan hệ xã hội và quá trình hình thành các chuẩn mực, quy tắc đạo đức xã hội. Ở góc độ Tâm lý học, giá trị được nghiên cứu nhằm mục đích tìm hiểu hành vi, hoạt động của con người và dự báo sự phát triển của nhân cách. Trong cuốn *Giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho HS THPT (Tài liệu dùng cho GV THPT)* quan niệm giá trị được hiểu là: "cái đã làm cho một khách thể nào đó có ích, có ý nghĩa, đáng quý đối với chủ thể, được mọi người thừa nhận... Có thể phân chia

giá trị thành: giá trị vật chất, giá trị tinh thần, giá trị riêng, giá trị chung, giá trị xã hội” (Nguyễn Thị Mỹ Lộc và cộng sự, 2010, tr 32). Theo tác giả Phạm Minh Hạc “giá trị là tính có nghĩa tích cực, đáng quý, có ích của các đối tượng với các chủ thể” (Nguyễn Thị Mỹ Lộc và cộng sự, 2010, tr 34).

Giá trị sống theo tác giả Nguyễn Công Khanh là: “những thứ được cá nhân nhận thức là rất quan trọng, rất cần thiết, rất có ý nghĩa, luôn mong đợi chúng có khả năng chi phối thái độ, cảm xúc, tình cảm hành vi của cá nhân trong cuộc sống hàng ngày. Không chỉ là tài sản mà cả tri thức, sức khỏe, tình yêu thương sự trung thực, danh dự... cũng được coi là giá trị sống của cá nhân” (Nguyễn Công Khanh, 2019, tr 70).

Chúng ta có thể hiểu: giá trị sống là một hình thái ý thức xã hội, là hệ thống các quan niệm về cái thiện, cái ác trong các mối quan hệ của con người với con người. Giá trị sống về bản chất là những quy tắc, những chuẩn mực trong quan hệ xã hội, được hình thành và phát triển trong cuộc sống, được cả xã hội thừa nhận. Như vậy, giá trị sống - giá trị cuộc sống là những điều mà một cá nhân quan niệm có ý nghĩa quan trọng và mỗi cá nhân cần đạt đến; giá trị sống được coi là tiêu chuẩn để nhận định về mặt đạo đức, nhân cách, phẩm chất của một cá nhân trong xã hội. Giá trị sống là quy tắc sống, nó có vị trí to lớn trong đời sống và định hướng cho cuộc sống của mỗi cá nhân, điều chỉnh hành vi cho phù hợp với chuẩn mực của xã hội.

Giá trị sống của cá nhân được hình thành, phát triển và hoàn thiện trong suốt cuộc đời; tuy nhiên, giai đoạn hình thành giá trị sống tốt nhất chính là giai đoạn từ 12-18 tuổi. Đặc biệt được phát triển mạnh ở giai đoạn là HS THPT. Bởi ở lứa tuổi THPT, các em bắt đầu có sự phát triển hướng tới sự hoàn thiện về nhân cách, tri thức, tư duy, có tính độc lập nên có xu hướng ưa thích khám phá, trải nghiệm, khái quát và bày tỏ quan điểm cá nhân. Cho nên, ở lứa tuổi HS THPT phát triển năng lực nhận thức và giải quyết vấn đề, tự mình phát hiện ra cái mới và lĩnh hội tri thức, phát triển và hoàn thiện nhận thức, nhân cách, kĩ năng và thông qua giáo dục giá trị sống là rất cần thiết.

2.1.2. Những giá trị sống được tích hợp trong giảng dạy phân Công dân với đạo đức (Giáo dục công dân 10)

- Giá trị truyền thống của dân tộc Việt Nam, gồm: Tinh thần yêu nước, nhân ái, đoàn kết, cần cù, tiết kiệm.

- Giá trị toàn cầu, gồm:

+ Giá trị tôn trọng: Trước hết là sự tự trọng - biết rằng tự bản thân mình có giá trị. Tôn trọng là lắng nghe người khác; là biết người khác cũng có giá trị như bản thân mình; tôn trọng sẽ hình thành sự tin cậy lẫn nhau.

+ Giá trị yêu thương: Yêu thương là mong muốn điều tốt cho mọi người, là biết lắng nghe, chia sẻ, giúp đỡ mọi người.

+ Giá trị hợp tác: Là khi mọi người biết làm việc cùng nhau với tinh thần lắng nghe, tôn trọng, giúp đỡ lẫn nhau để đạt được mục tiêu chung.

+ Giá trị trách nhiệm: Là việc bạn đóng góp phần của mình vào mục tiêu chung, đáp ứng những yêu cầu, đòi hỏi thực hiện nhiệm vụ với khả năng tốt nhất của mình. Trách nhiệm không phải là cái ràng buộc chúng ta, mà nó cho phép chúng ta đạt được những gì chúng ta muốn.

+ Giá trị trung thực: Khi trung thực chúng ta thấy tâm hồn trong sáng, nhẹ nhàng và chân chính thì xứng đáng được tin cậy. Trung thực thể hiện trong tư tưởng, lời nói và hành động; là cách đối xử tốt nhất. Đó là một mối quan hệ sâu sắc giữa lương thiện và tình bạn. Trung thực được coi là vẻ đẹp đầu tiên của “ngôi nhà đạo đức”.

+ Giá trị hạnh phúc: Là trạng thái bình an của tâm hồn. Khi biết yêu thương bạn sẽ thấy hạnh phúc, khi bạn có hi vọng, có ước mơ, có lời nói, hành động yêu thương và quên mình thì hạnh phúc sẽ đến với bạn.

2.2. Dạy học tích hợp giáo dục giá trị sống trong phân Công dân với đạo đức (Giáo dục công dân 10)

2.2.1. Sự cần thiết tích hợp giáo dục giá trị sống trong dạy học Công dân với đạo đức (Giáo dục công dân 10)

Hiện nay, với tác động quan trọng của công nghệ tới mọi mặt của đời sống kinh tế, chính trị, văn hóa và xã hội, HS nói chung và HS THPT nói riêng cũng đã và đang chịu những tác động không nhỏ của công nghệ. Một thực trạng là các em đang có những hành vi lệch chuẩn với những chuẩn mực đạo đức; đáng lo ngại nhất, đó là sự thờ ơ, vô cảm và lãn đạm, bàng quan với bạn bè và mọi người xung quanh. Trong đó, nổi bật là hiện tượng bạo lực học đường đã và đang trở thành vấn nạn mà dư luận xã hội quan tâm; tình trạng bạo lực học đường xảy ra với mức độ ngày càng nghiêm trọng với những hành vi thô bạo, phi nhân tính, chà đạp lên thể xác và xúc phạm đến nhân phẩm của bạn cùng lớp, cùng trường. Là nạn nhân của vấn nạn bạo lực học đường, nhiều HS đã tổn thương lớn về thể chất và tinh thần, khủng hoảng bởi bị xúc phạm về nhân cách và tinh thần, trở nên lo lắng, stress, học hành sa sút, bỏ học và có HS đã phải tìm đến cách kết thúc tất cả là tự tử... Đây được coi là hồi chuông cảnh báo hệ quả của việc nhận thức về giá trị sống của các em đang thiếu hụt.

Hiện nay, việc tích hợp giáo dục giá trị sống trong môn GDCD còn chưa được các GV chuyên môn, lãnh đạo chuyên môn và các cấp quản lí quan tâm đúng mức. Môn GDCD trong chương trình học của HS THPT góp phần quan trọng không nhỏ vào việc hình thành giá trị sống đẹp cho mỗi HS, tích hợp giáo dục giá trị sống trong nội dung Công dân với đạo đức (GDCD 10) giúp các em nhận thức, lĩnh hội và trang bị cho mình giá trị sống tốt đẹp, góp phần hình thành nhân cách và lí tưởng sống.

Hiện nay, giáo dục giá trị sống trong các trường THPT nói chung được tiến hành thông qua các hoạt động ngoại khóa, môn tự chọn, hoạt động ngoài giờ lên lớp, trong các câu lạc bộ cũng như hoạt động của Đoàn Thanh niên. Tuy nhiên, những hoạt động này chưa được gia đình, bố mẹ HS quan tâm sát sao. GV GDCD cũng như GV các bộ môn khác chưa có kĩ năng, kinh nghiệm đặc biệt, kiến thức, phương pháp, kĩ thuật chuyên môn về giáo dục giá trị sống... nên việc tích hợp giáo dục giá trị trong dạy học còn nhiều hạn chế. Cơ sở vật chất, không gian lớp học chưa đáp ứng được yêu cầu của việc tích hợp trong giảng dạy môn GDCD. Mặt khác, nội dung chương trình môn học và thời lượng dành cho môn học cũng như quan niệm chú trọng kiến thức, phương pháp giảng dạy truyền thụ một chiều của GV cũng là trở ngại lớn cho việc tích hợp giáo dục giá trị sống trong giảng dạy bộ môn.

Việc tích hợp giảng dạy các giá trị sống nội dung Công dân với đạo đức là rất cần thiết, bởi thông qua giáo dục giá trị sống trong các bài giảng, giúp HS suy ngẫm về các giá trị sống và tác động thực tế của việc thể hiện những giá trị này với chính mình, với người khác, với cộng đồng. Đào sâu hiểu biết, tạo động cơ và tinh thần trách nhiệm cho HS trong những lựa chọn mang tính cá nhân và xã hội theo hướng tích cực.

2.2.2. Dạy học tích hợp giáo dục giá trị sống trong nội dung Công dân với đạo đức (Giáo dục công dân 10)

GV có thể sử dụng tích hợp giáo dục giá trị sống trong giảng dạy phần Công dân với đạo đức (GDCD 10) với các bài: *Bài 11: Một số phạm trù cơ bản của đạo đức; Bài 13: Công dân với cộng đồng; Bài 14: Công dân với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc; Bài 15: Công dân với một số vấn đề cấp thiết của nhân loại; Bài 16: Tự hoàn thiện bản thân.*

Giáo dục giá trị sống chỉ thực sự hiệu quả khi chính bản thân HS được trải nghiệm thực tế, trải nghiệm cảm xúc... dẫn đến thay đổi nhận thức, thái độ và hành vi. Giá trị sống của HS được hình thành qua chính quá trình tìm kiếm, khám phá và trải nghiệm thực tế. Do vậy, khi tích hợp giáo dục giá trị sống trong giảng dạy nội dung Công dân với đạo đức, GV cần sử dụng linh hoạt các phương pháp sau: Phương pháp đóng vai; Phương pháp nghiên cứu tình huống; Phương pháp trò chơi; Phương pháp nhóm; Phương pháp sơ đồ tư duy; Phương pháp dự án; Phương pháp động não; Phương pháp trải nghiệm/ thực hành.

Một số yêu cầu đối với GV để tích hợp giáo dục giá trị sống trong giảng dạy những nội dung này: - GV cần chuẩn bị chu đáo bài giảng, lựa chọn nội dung và thiết kế hoạt động phù hợp để tích hợp giá trị sống trong nội dung bài học bằng việc sử dụng sáng tạo các phương pháp dạy học tích cực, thiết kế hoạt động trải nghiệm cho HS; - GV thiết kế hoạt động giáo dục giá trị sống tích hợp trong bài giảng phải đảm bảo tính thực tiễn, mang tính thời sự, gần gũi và phù hợp với lứa tuổi HS nhằm tạo được sự quan tâm, hứng thú đối với người học; - Tích hợp phải đảm bảo tính logic hệ thống của bài học.

Ứng dụng một số phương pháp thiết kế hoạt động tích hợp giáo dục giá trị sống trong giảng dạy nội dung Công dân với đạo đức:

Vi dụ: Bài 15: Công dân với một số vấn đề cấp thiết của nhân loại

Hoạt động 1: GV tổ chức trò chơi: Cây xanh kì diệu

- *Chuẩn bị:* + Hình một cái cây trụi không có lá; + Hình những chiếc lá; + Băng dính hai mặt; + Quà cho đội chiến thắng.

- *Cách tiến hành:* Mỗi đội chơi gồm 5 HS, người chơi bị buộc hai chân vào nhau trong quá trình di chuyển; khi quản trò hô “*Bắt đầu*” người chơi viết những việc làm giúp bảo vệ rừng vào chiếc lá và mang chiếc lá dán lên bức tranh cây trụi không có lá. Người chơi thứ nhất dán xong và người chơi thứ hai bắt đầu chơi tương tự. Sau 5 phút, cây của đội nào nhiều lá hơn sẽ là đội chiến thắng.

Sau khi trò chơi kết thúc, GV sử dụng phương pháp động não yêu cầu các nhóm nói về những bài học có được thông qua trò chơi này là gì? Yêu cầu các nhóm đưa ra một thông điệp cho trò chơi.

Hoạt động 2: GV sử dụng phương pháp nhóm, phương pháp sơ đồ tư duy, phương pháp động não để thảo luận về ý nghĩa của việc bảo vệ môi trường và trách nhiệm bảo vệ môi trường của công dân. Chẳng hạn, GV hướng dẫn HS xây dựng sơ đồ tư duy về ý nghĩa của việc bảo vệ môi trường và trách nhiệm của mỗi công dân (xem sơ đồ trang sau):

Sau khi hoàn thành bài tập nhóm này, GV yêu cầu đại diện nhóm thuyết trình về trách nhiệm của công dân với môi trường.

Hoạt động 3: Thực hành, vận dụng: - GV yêu cầu HS sưu tầm những tấm gương thể hiện trách nhiệm về bảo vệ môi trường và viết suy nghĩ về trách nhiệm của em với môi trường; - GV yêu cầu các nhóm lên kế hoạch tuyên truyền và thực hiện cuộc vận động “Ngày chủ nhật xanh” tại khu phố các em đang sinh sống.

Như vậy, với việc GV vận dụng sáng tạo các phương pháp dạy học tích cực như: phương pháp trò chơi, phương pháp nhóm, phương pháp động não, phương pháp sơ đồ tư duy... có thể giáo dục *giá trị sống trách nhiệm* một cách hiệu quả trong các bài thuộc GDCC 10 về trách nhiệm của công dân với môi trường. Đồng thời, tạo không khí lớp học sôi động, HS được trải nghiệm, được hợp tác giải quyết vấn đề, qua đó nội dung bài học được đảm bảo; đồng thời, giáo dục giá trị sống hiệu quả cũng như phát triển nhiều kỹ năng cho HS.

3. Kết luận

Giá trị sống có ý nghĩa quan trọng đối với việc định hướng hành động cho HS. Trong mỗi tiết học trên lớp nói chung và đối với môn GDCC nói riêng, HS được học tập trong bầu không khí lấy giá trị sống làm nền tảng thông qua việc GV sử dụng sáng tạo các phương pháp dạy học tích cực khi tích hợp các nội dung môn học với giáo dục giá trị sống sẽ giúp bài giảng sẽ hấp dẫn và hứng thú đối với HS. Đồng thời, trong các tiết học đó cũng giúp phát huy tính tích cực, chủ động của HS; giúp các em tự giác lĩnh hội tri thức, phát triển kỹ năng, năng lực cần thiết và có những lựa chọn, hành động, lí tưởng, ước mơ sống đẹp, sống có ý nghĩa dựa trên nền tảng giá trị sống đẹp.

Tài liệu tham khảo

- Bộ GD-ĐT (2015). *Giáo dục công dân 10*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- Diane Tillman (2012). *Những giá trị sống cho tuổi trẻ*. NXB Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh.
- Lục Thị Nga - Vũ Thúy Hạnh (2011). *Giáo dục giá trị sống, kỹ năng sống cho học sinh phổ thông*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- Nguyễn Công Khanh (2019). *Phương pháp giáo dục giá trị sống, kỹ năng sống giúp bạn gặt hái thành công*. NXB Đại học Sư phạm.
- Nguyễn Thị Mỹ Lộc - Đinh Thị Kim Thoa - Trần Văn Tính - Vũ Phương Liên (2010). *Giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho học sinh trung học phổ thông (Tài liệu dùng cho giáo viên trung học phổ thông)*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Thị Mỹ Lộc - Trần Văn Tính - Vũ Phương Liên - Đinh Thị Kim Thoa (2012). *Hoạt động giáo dục giá trị sống và kỹ năng sống cho học sinh trung học*. NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- Nguyễn Thị Sông Thương (2019). *Thực trạng giáo dục giá trị sống cho học sinh trung học cơ sở thành phố Vũng Tàu, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu*. Tạp chí Giáo dục, số đặc biệt tháng 4, tr 56-60.
- Nguyễn Thị Thêm (2013). *Một số biện pháp giáo dục giá trị sống cho học sinh phổ thông hiện nay*. Tạp chí Giáo dục, số 315, tr 25-26; 50.